

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Кафедра педагогіки

Казакова Н.В.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
із навчальної дисципліни
«Етика соціально-педагогічної діяльності»

галузь знань **23 Соціальна робота**
спеціальність **231 Соціальна робота**
рівень вищої освіти **перший (бакалаврський)**
факультет **гуманітарний**
група **СР-31б**

Схвалено та рекомендовано рішенням кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 1 від 28 серпня 2020 р.).

Рецензенти:

Корняк В.С., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної освіти та соціальної роботи факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка;

Сівак Н.А., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Казакова Н.В. Плани практичних і семінарських занять із навчальної дисципліни «Етика соціально-педагогічної діяльності»: метод. реком. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з галузі знань 23 Соціальна робота, спеціальності 231 Соціальна робота: Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2020. 28 с.

У публікації подано плани семінарських занять з предмета «Етика соціально-педагогічної діяльності» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з галузі знань 23 Соціальна робота, спеціальності 231 Соціальна робота; перелік рекомендованої літератури; вимоги до оцінки видів навчальної діяльності студентів.

Рекомендовано для викладачів і здобувачів вищої освіти.

Казакова Н.В., 2020

ЗМІСТ

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1. Професійно-етичний кодекс соціального працівника/педагога.....	4
Практичне заняття 2. Етичний портрет соціального працівника/педагога. Табу соціального працівника/педагога.....	6

ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1. Етика соціально-педагогічної діяльності як засіб регулювання соціально-педагогічної діяльності	8
Семінарське заняття 2. Еволюція етики соціально-педагогічної діяльності	10
Семінарське заняття 3. Моральна свідомість особистості соціального працівника/педагога	13
Семінарське заняття 4. Категорії етики соціально-педагогічної діяльності.....	15
Семінарське заняття 5. Морально-етичні проблеми соціально-педагогічної діяльності	18
Семінарське заняття 6. Соціальний працівник/педагог як суб'єкт моральних відносин.....	20
Семінарське заняття 7. Етикет у професійній діяльності соціального працівника/педагога.....	22
Семінарське заняття 8. Культура спілкування соціального працівника/педагога в системі етичних відносин.....	25

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Професійно-етичний кодекс соціального працівника.

ПЛАН

Теоретичні питання

1. Поняття «етичний кодекс соціального працівника», його мета, завдання та функції.
2. Принципи і стандарти соціального працівника у міжнародних документах («Етика соціальної роботи: принципи і стандарти», «Декларація принципів толерантності»).
3. Основні положення документа «Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України».
4. Професійно-етичні кодекси соціальних працівників різних країн світу (Великої Британії, Швеції, Сполучених Штатів Америки, Канади та ін.).

Практична частина:

1. Ділова гра для малих груп:

1) Виберіть уявну соціальну організацію (як варіант - дитячий садок, загальноосвітня школа, кадрова служба, профспілка, кризовий центр, соціальний центр, дитяча або молодіжна організація тощо).

2) Проведіть нараду для створення загальноприйнятого кодексу поведінки та опишіть основні принципи і норми, які можуть призвести до позитивних змін Вашої організації.

У переліку норм кодексу рекомендується дотримуватися такої структури:

- етичні принципи соціальних працівників;
- норми і вимоги до моральних якостей особистості, що підкреслюють престижність даної професії;
- норми, що орієнтують на ріст професійної майстерності, свідому активність і оволодіння необхідними для цього знаннями, навичками, загальною культурою;
- норми гуманістичного змісту, що конкретизують прояв професійної солідарності;
- норми і правила етикету.

3) Оберіть кандидатуру представника Вашої організації для презентації створеного кодексу (рекомендований час для презентації – 5 хвилин).

2. Обговорення педагогічних ситуацій, де дотримано або порушено етичний кодекс соціального працівника/педагога.

3. Розв'язок проблемних питань. Прокоментуйте вислови клієнтів соціальних працівників:

- Якщо я сильніший за інших, то всі мої думки та дії є справедливими.
- Я можу не бити людину, – мені достатньо примусити її страждати, адже це не помітно.

- Я ніколи не піду на обман – він обов'язково розкриється.
- Красти не можна – за це карають ув'язненням.
- Я прагну справити на людей гарне враження, – тому я добрий та турботливий.
- Правдивість є бажаною рисою, але в дуже складних ситуаціях можна і збрехати.
- Мене не турбувати! У гніві я страшенно лютий.
- Якщо ти не зробиш так, як я кажу, – не ображайся...

4. Розробити моральні правила соціального працівника/педагога.

III. Підсумок роботи, оцінювання роботи здобувачів вищої освіти.

Список рекомендованої літератури

1. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч. посіб. Львів: Сполом, 2010. 420 с. С. 46-85.
2. Вступ до соціальної роботи: навч. посіб.; за заг. ред. Т. Семигіної та ін. Київ: Академвидав, 2005. 304 с.
3. Декларація принципів толерантності. URL: [http:// edu. helsinki. org. ua/ files/ docs/ 1272481866](http://edu.helsinki.org.ua/files/docs/1272481866).
4. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України: наказ Міністерство України у справах молоді та спорту від 9 вересня 2005 р. URL: <http://ua-info.biz/legal/basent/uasmwngr.htm>.
5. Етичний кодекс соціального педагога. URL: <https://sites.google.com/a/kubg.edu.ua/osoblivosti-socialno-pedagogicnoie-dialnosti-v-znz/eticnij-kodeks-socialnogo>
6. Етичний кодекс у просторі кодексової культури соціальної роботи. URL: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2009/4/16.pdf>
7. Етичні норми і принципи соціальної педагогіки. URL: https://stud.com.ua/56597/pedagogika/eticni_normi_printsipi_sotsialnoyi_pedagogik_i
8. Зозуляк-Случик Р. В. Етика соціально-педагогічної діяльності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Р. В. Зозуляк-Случик, Б. І. Ковбас. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2011. 212 с.
9. Капська А.Й. Соціальна робота: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 488 с. С.63-74.
10. Кодекс етики соціального педагога. URL: <https://studfile.net/preview/5259421/page:7/>
11. Кравченко О.П. Моральні принципи соціально-педагогічної діяльності. *Наукові записки*. Серія Психологія і педагогіка. Вип. 21. С. 223 – 230.
12. Краснова Н. П. Етика ставлення соціального педагога до своєї праці. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2009. № 4. С. 24.
13. Пичкар О.П. Соціальна робота за рубежом: Велика Британія: Методична розробка до курсу «Соціальна робота за рубежом» Дідик М.М. Ужгород, 2001. 47 с.

14. Поліщук В.А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної світи: монографія / за ред.. Н.Г.Ничкало. Тернопіль : ТНПУ, 2006. 424 с.

15. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; Марченко С.Я., Краснова Н.П., Харченко Л.П.; Науково-дослідний центр проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи АПН України та Луганського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. 563 с.

16. Соціальна педагогіка: теорія і технології: підручник; за ред. І.Д.Зверевої. Київ: Центр навч. л-ри, 2006. 316 с.

17. Соціальна педагогіка: підручник; за ред. А.Й. Капської. Київ: центр начальної літератури, 2003. 256 с.

18. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. І.Д. Зверевої. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 336 с.

19. Соціальна робота в Україні: перші кроки; за ред. В. Полтавця. Київ: Вид. дім «Academia», 2000. 236 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Етичний портрет соціального працівника/педагога. Табу соціального працівника/педагога

ПЛАН

I. Теоретичні питання

1. Еволюція поглядів на етичний портрет соціального працівника/педагога від часів античності до сьогодення.
2. Образ соціального працівника/педагога у кіно, літературі.
3. Табу соціального працівника/педагога.

II. Практична частина

1. Обговорення, аналіз та оцінка манер поведінки, жестів, міміки, зовнішнього вигляду соціального працівника/педагога (з досвіду, з кінофільмів, з літератури);
2. Захист здобувачами вищої освіти проєктів «Етичний портрет соціального працівника/педагога»

III. Підсумок роботи, оцінювання роботи здобувачів вищої освіти.

Список рекомендованої літератури

Основна література

1. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч. посіб. Львів: Сполом, 2010. 420 с.
2. Етика соціальної роботи: принципи і стандарти. Соціальна робота в

Україні: навч. посіб.; за ред. І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. Київ, 2004. С. 243–249.

3. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України: наказ Міністерство України у справах молоді та спорту від 9 вересня 2005 р. URL: <http://ua-info.biz/legal/basent/uasmwngr.htm>.

4. Етичний кодекс соціального педагога. URL: <https://sites.google.com/a/kubg.edu.ua/osoblivosti-socialno-pedagogicnoie-dialnosti-v-znz/eticnij-kodeks-socialnogo>

5. Етичний кодекс у просторі кодексової культури соціальної роботи. URL: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2009/4/16.pdf>

6. Зозуляк-Случник Р.В., Ковбас Б.І. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид., перероб. та доп. Івано-Франківськ: НАІР, 2016. 212 с.

7. Іщук С. В. Етика соціальної роботи: опорні конспекти: метод. реком. для студ. спец. «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота». Тернопіль: ТДУ, 2003. 180 с.

8. Палеха Ю.І. Етика ділових відносин: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2008. 356 с.

9. Педагогічна етика: курс лекцій / упоряд. Н. В. Казакова. Хмельницький: Вид-во П П «А. В. Царук», 2018. 159 с.

10. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; Марченко С.Я., Краснова Н.П., Харченко Л.П.; Науково-дослідний центр проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи АПН України та Луганського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. 563 с.

11. Спіріна Т. П. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч.-метод. посіб. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2013. 247 с.

12. Трубавіна І. М. Етика соціально-педагогічної роботи з сім'єю : навч.-метод. посіб. Київ: УДЦССМ, 2001. 72 с.

13. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 208 с.

14. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч.-методич. посіб.; Київ: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. 96 с.

15. Шевців З.М. Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учб. л-ри, 2012. 248 с.

Допоміжна література

1. Білик Е. В. Сучасна енциклопедія етикету: 1000 правил і корисних порад. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2005. 384 с.

2. Блощинська В. Практикум з етики. Івано-Франківськ : Плай, 2001. 256 с.

3. Бугай Н. І. Український етикет. Київ: Бібліотека українця, 2000. 264 с.

4. Вознюк Н. М. Етико-педагогічні основи формування особистості: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 196 с.

5. Гавриш О. Професійні та особисті якості соціального педагога. Людинознавчі студії: Педагогіка. 2015. № 31. С. 2-7.

6. Гуманно особистісна педагогіка в дії: колективна монографія; за заг. ред. проф. І.М. Шоробури; укл. О.П. Біницька, І.А. Гайдамашко, І.М. Дарманська, Г.І. Дудчак, Н. . Казакова, А. Кокель, М. А. Лукашук, І.О. Рашина, Н.А.Сівак, В.І. Слюзко, С.І. Тафінцева, В.А. Філінюк, Т.М. Цегельник, І.П. Ящук. Хмельницький : ФОП «О. М. Казаков», 2018. 270 с.

7. Етика ділових відносин: навч. посіб.; О.Й.Лесько, М.Д.Прищак, О.Б.Залюбівська. Вінниця: ВНТУ, 2011. 309 с.

8. Етичний портрет педагога: історія та сучасність : матеріали круглого столу (Хмельницький, 27 лютого 2016 року); укл. Н. В. Казакова, Н. А. Сівак. Хмельницький : ФОП «О.М. Казаков», 2016. 209 с.

9. Етичний портрет учителя: еволюція поглядів : збірник студентських праць; укл. Н. В. Казакова. Хмельницький: Вид-во ФОП «О. М. Казаков», 2014. 67 с.

10. Зозуляк Р. Професія «соціальний педагог» : морально-етичний аспект. *Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці* : зб. наук. праць. Івано-Франківськ: Плай, 2005. С. 298–302.

11. Краснова Н. П. Етика ставлення соціального педагога до своєї праці. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2009. № 4. С. 24.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1

Етика соціально-педагогічної діяльності як засіб регулювання соціально-педагогічної діяльності

ПЛАН

I. Привітання. Ранове коло.

II. Теоретична частина

Тести

Теоретичні питання

1. Поняття «етика», «мораль», «моральність», «моральна культура», «професійна етика» та зв'язок між ними.

2. Предмет, мета, завдання і функції етики соціально-педагогічної діяльності.

3. Моральна культура соціальних працівників (цінності, якості).

4. Соціально-педагогічна мораль, її функції (загальні та специфічні).

5. Моральні принципи та моральні норми соціального працівника.

Уточнюючі запитання

1. Чи існує взаємозв'язок між поняттями «етика», «мораль», «моральність», «професійна етика», «етика соціально-педагогічної діяльності»? Який?

2. Що є предметом вивчення етики соціально-педагогічної діяльності

як навчальної дисципліни?

3. Що лежить в основі морального регулювання поведінки людей?

4. Що характеризує етику соціально-педагогічної діяльності як навчальну дисципліну?

5. Що являє собою деонтологія?

6. Що закладено в основі професійної моралі?

7. Що розуміють під моральною свідомістю?

8. Які найважливіші завдання етики?

9. Що виступає предметом соціально-педагогічної етики?

10. Назвіть основні завдання соціально-педагогічної етики.

11. Які ви знаєте спеціальні фахові функції?

12. Які функції належать до загальних у соціально-педагогічній етиці?

Чому?

III. Практична частина

1. Визначити етичні вимоги до особистості соціального працівника у нормативно-правових документах про освіту та соціальну роботу в Україні.

2. Розкрити сутність етичних принципів діяльності соціальних працівників у Міжнародній декларації етичних принципів соціальної роботи та Етичному кодексі спеціалістів із соціальної роботи України.

3. Розкрити зміст норм етичної поведінки спеціалістів із соціальної роботи щодо професії, стосовно колег, клієнтів та щодо взаємодіючих організацій.

IV. Підсумок роботи, оцінювання роботи здобувачів вищої освіти.

Список рекомендованої літератури

1. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч. посіб. Львів: Сполом, 2010. 420 с. С. 46-85.

2. Вступ до соціальної роботи: навч. посіб.; за заг. ред. Т. Семигіної та ін. Київ: Академвидав, 2005. 304 с.

3. Декларація принципів толерантності. URL: [http:// edu. helsinki. org. ua/ files/ docs/ 1272481866](http://edu.helsinki.org.ua/files/docs/1272481866).

4. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України: наказ Міністерство України у справах молоді та спорту від 9 вересня 2005 р. URL: <http://ua-info.biz/legal/basent/uasmwngr.htm>.

5. Етичний кодекс соціального педагога. URL: <https://sites.google.com/a/kubg.edu.ua/osoblivosti-socialno-pedagogicnoie-dialnosti-v-znz/eticnij-kodeks-socialnogo>

6. Етичний кодекс у просторі кодексової культури соціальної роботи. URL: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2009/4/16.pdf>

7. Етичні норми і принципи соціальної педагогіки. URL: https://stud.com.ua/56597/pedagogika/eticni_normi_printsipi_sotsialnoyi_pedagogik

i

8. Зозуляк-Случик Р. В. Етика соціально-педагогічної діяльності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Р. В. Зозуляк-Случик, Б. І. Ковбас. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2011. 212 с.

9. Капська А.Й. Соціальна робота: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 488 с. С.63-74.

10. Кодекс етики соціального педагога. URL: <https://studfile.net/preview/5259421/page:7/>

11. Кравченко О.П. Моральні принципи соціально-педагогічної діяльності. *Наукові записки*. Серія Психологія і педагогіка. Вип. 21. С. 223 – 230.

12. Краснова Н. П. Етика ставлення соціального педагога до своєї праці. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2009. № 4. С. 24.

13. Пічкарь О.П. Соціальна робота за рубежем: Велика Британія: Методична розробка до курсу «Соціальна робота за рубежем» Дідик М.М. Ужгород, 2001. 47 с.

14. Поліщук В.А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної світи: монографія / за ред.. Н.Г.Ничкало. Тернопіль : ТНПУ, 2006. 424 с.

15. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; Марченко С.Я., Краснова Н.П., Харченко Л.П.; Науково-дослідний центр проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи АПН України та Луганського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. 563 с.

16. Соціальна педагогіка: теорія і технології: підручник; за ред. І.Д.Зверєвої. Київ: Центр навч. л-ри, 2006. 316 с.

17. Соціальна педагогіка: підручник; за ред. А.Й. Капської. Київ: центр начальної літератури, 2003. 256 с.

18. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. І.Д. Зверєвої. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 336 с.

19. Соціальна робота в Україні: перші кроки; за ред. В. Полтавця. Київ: Вид. дім «Academia», 2000. 236 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2

Еволюція етики соціально-педагогічної діяльності

ПЛАН

I. Привітання. Ранове коло.

II. Теоретична частина

Тести

Теоретичні питання

1. Історичні витоки соціально-педагогічної діяльності у первісному суспільстві.

2. Основні етичні принципи виховання та адаптації особистості у суспільстві в часи античності (Патанджалі, Лао-цзи, Конфуцій, Демокрит, Сократ, Платон, Аристотель, Квінтіліан).

2. Етичні аспекти благочинної діяльності періоду Київської Русі (Я.Мудрий, В.Мономах).

3. Роль християнства у розвитку морально-етичних норм соціальної діяльності в епоху Середньовіччя (А.Блаженний, Ф.Аквінський).

4. Моральні постулати соціально-педагогічної етики епохи Відродження та Нового часу (І.Кант, Й.Песталоцці, Г.Гегель).

5. Етичні проблеми становлення соціальної роботи в Україні у ХІХ ст. та ХХ ст.

ІІІ. Практична частина

1. «Монолог «Я у ролі». Завдання – уявити себе представником епохи Античності Давньої Греції, Давнього Риму (Сократ, Платон, Квінтіліан) та поділитися його поглядами у своєму монолозі за 2 хв.

2. Опрацювати тексти (Повчання Володимира Мономаха, 10 заповідей Божих, звернення Андрея Шептицького) та висвітлити головне, сутнісне, що є актуальним у роботі соціального працівника/педагога.

3. Розкрити зміст заповідей Януша Корчака для батьків та визначити їх актуальність на сучасному етапі для соціального працівника.

4. Розкрити зміст заповідей Матері Терези «Це потрібно тільки вам і Богові...» та визначити актуальність їх дотримання соціальним працівником на сучасному етапі.

5. Пояснити сенс висловлювань:

- Мораль була б нікчемною наукою, якби вона не могла засвідчити людині, що її найбільший інтерес полягає в тому, щоби бути доброчесною. (П.Гольбах).;

- Найдосконалішою доброчесністю Аристотель називав справедливість: «їй дивуються більше, ніж світлу вечірньої і ранкової зорі»

- Найперше, задля Бога і душі своєї – страх майте Божий у серці своїм і милостиню чиніть щедру, бо се єсть начаток всякому добру (Володимир Мономах);

- Роби так, щоб ти завжди відносився до людства і в своєму обличчі, і в обличчі всякого іншого так, як до мети, і ніколи не ставився б до нього як до засобу (І.Кант).

- ...Коли даєш милостиню, не труби перед собою, ... нехай твоя ліва рука не знає, що робить твоя права: щоб твоя милостиня була таємна...;

- Все, що бажали б ви, щоб люди вам чинили, те ви чиніть їм (золоте правило етичної науки).

6. Перегляд та обговорення фільму «Форпост».

ІV. Підсумок роботи, оцінювання роботи здобувачів вищої освіти.

Список рекомендованої літератури

1. Блощинська В. Практикум з етики. Івано-Франківськ : Плай, 2001. 256 с.

2. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч. посіб. Львів: Сполом, 2010. 420 с.
3. Вступ до соціальної роботи: навч. посіб.; за заг. ред. Т. Семигіної та ін. Київ: Академвидав, 2005. 304 с.
4. Зозуляк-Слущик Р. В. Етика соціально-педагогічної діяльності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Р. В. Зозуляк-Слущик, Б. І. Ковбас. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2011. 212 с.
5. Капська А.Й. Соціальна робота: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 488 с.
6. Малахов В. А. Етика: курс лекцій: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 384 с.
7. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; Марченко С.Я., Краснова Н.П., Харченко Л.П.; Науково-дослідний центр проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи АПН України та Луганського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. 563 с.
8. Соціальна педагогіка: теорія і технології: підручник; за ред. І.Д.Зверєвої. Київ: Центр навч. л-ри, 2006. 316 с.
9. Соціальна педагогіка: підручник; за ред. А.Й. Капської. Київ: центр начальної літератури, 2003. 256 с.
10. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. І.Д. Зверєвої. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 336 с.
11. Соціальна робота в Україні: перші кроки; за ред. В. Полтавця. Київ: Вид. дім «Academia», 2000. 236 с.
12. Тофтул М. Г. Етика : підручник. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 440 с.
13. Тюпня Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 574 с.
14. Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з педагогіки та дитячої психології, 7-8 квітня 2017 р., м. Київ. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2017. 416 с.
15. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 208 с.
16. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч.-методич. посіб.; Київ: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. 96 с.
17. Янкович О. І., Поліщук В.А. Історія соціальної педагогіки і соціальної роботи: навч.-метод. посіб. Тернопіль : ТНПУ, 2004. 217 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3

Моральна свідомість особистості соціального працівника/педагога

ПЛАН

I. Організаційна частина

II. Теоретична частина

Тести

Теоретичні питання

1. Поняття і структура моральної свідомості особистості соціального працівника.

2. Емоційно-почуттєвий рівень моральної свідомості особистості соціального працівника:

2.1. Моральні переживання соціального працівника (моральні почуття та емоції).

2.2. Моральні мотиви, моральні потреби як базові складові моральної свідомості соціального працівника.

2.3. Ціннісні орієнтації, гуманістична спрямованість особистості соціального працівника.

3. Раціонально-теоретичний рівень моральної свідомості особистості соціального працівника:

3.1. Базові складові моральної свідомості соціального працівника: моральні знання, моральний ідеал та моральні переконання.

3.2. Принципи соціально-педагогічної моралі.

3.3. Моральні норми: норми-заборони, норми-рамки, норми-зразки.

4. Вольовий рівень моральної свідомості особистості соціального працівника (цілеспрямованість, наполегливість, самовладання та саморегуляція).

III. Практична частина

1. Ознайомитися з переліком ситуативних почуттів соціального працівника та навести приклади, коли вони можуть виникнути у соціального працівника.

2. З переліку фраз обрати приклади типових фраз соціального працівника/педагога, які активізують емоційно-почуттєві стани (позитивні/негативні) клієнтів.

3. Намалювати та презентувати дерево (цінностей або якостей) соціального працівника/педагога.

4. Встановити взаємовідповідність між словами та їх значенням у таблиці «Вагомі людські якості особистості соціального працівника/педагога».

5. «Золоті цитати із кінофільмів». Здобувачам вищої освіти пропонується уривки із улюблених кінофільмів про педагогів, де головні герої – учителі говорять влучні слова, крилаті, розумні, мудрі фрази про учителя, добро, любов та інші цінності. Ці фрази будуть незакінченими, їх необхідно продовжити.

IV. Підсумок роботи, оцінювання роботи здобувачів вищої освіти.

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч. посіб. Львів: Сполом, 2010. 420 с.
2. Етика соціальної роботи: принципи і стандарти. Соціальна робота в Україні: навч. посіб.; за ред. І.Д. Звереві, Г.М. Лактіонової. Київ, 2004. С. 243–249.
3. Зозуляк-Случник Р.В., Ковбас Б.І. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид., перероб. та доп. Івано-Франківськ: НАІР, 2016. 212 с.
4. Іщук С. В. Етика соціальної роботи: опорні конспекти: метод. реком. для студ. спец. «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота». Тернопіль: ТДУ, 2003. 180 с.
5. Педагогічна етика: курс лекцій / упоряд. Н. В. Казакова. Хмельницький: Вид-во П П «А. В. Царук», 2018. 159 с.
6. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; Марченко С.Я., Краснова Н.П., Харченко Л.П.; Науково-дослідний центр проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи АПН України та Луганського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. 563 с.
7. Спіріна Т. П. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч.-метод. посіб. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2013. 247 с.
8. Трубавіна І. М. Етика соціально-педагогічної роботи з сім'єю : навч.-метод. посіб. Київ: УДЦССМ, 2001. 72 с.
9. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 208 с.
10. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч.-методич. посіб.; Київ: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. 96 с.
11. Шевців З.М. Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учб. л-ри, 2012. 248 с.

Допоміжна

- 1.Блощинська В. Практикум з етики. Івано-Франківськ : Плай, 2001. 256 с.
2. Бралатан В.П. Професійна етика: навч. посібник; В.П.Бралатан, Л.В.Гуцаленко, Н.Г. Здирко. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 452 с.
3. Вознюк Н. М. Етико-педагогічні основи формування особистості: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 196 с.
4. Гавриш О. Професійні та особисті якості соціального педагога. Людинознавчі студії: Педагогіка. 2015. № 31. С. 2-7.
5. Гуманно особистісна педагогіка в дії: колективна монографія; за заг. ред. проф. І.М. Шоробури; укл. О.П. Біницька, І.А. Гайдамашко, І.М. Дарманська, Г.І. Дудчак, Н. . Казакова, А. Кокель, М. А. Лукашук, І.О. Рашина, Н.А.Сівак, В.І. Слюзко, С.І. Тафінцева, В.А. Філінюк, Т.М. Цегельник, І.П. Ящук. Хмельницький : ФОП «О. М. Казаков», 2018. 270 с.

6. Зозуляк Р. Професія «соціальний педагог» : морально-етичний аспект. *Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці* : зб. наук. праць. Івано-Франківськ: Плай, 2005. С. 298–302.

7. Зозуляк-Случик Р. В. Основні категорії етики в діяльності соціальних працівників і соціальних педагогів. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». *Політологія. Соціологія. Право*. Київ : ІВЦ «Політехніка», 2010. № 2 (6). С. 21–26.

8. Кравченко О.П. Моральні принципи соціально-педагогічної діяльності. *Наукові записки*. Серія Психологія і педагогіка. Вип. 21. С. 223 – 230.

9. Краснова Н. П. Етика ставлення соціального педагога до своєї праці. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2009. № 4. С. 24.

10. Литвак М.Е. Психологический вампиризм: учебное пособие по конфликтологии. Изд. 27-е вид. Ростов на Дону: Феникс, 2012. 411 с.

11. Тофтул М. Г. Етика : підручник. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 440 с.

12. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. Київ: МОН України. 2019. 64 с.

13. Янкович О. І., Поліщук В.А. Історія соціальної педагогіки і соціальної роботи: навч.-метод. посіб. Тернопіль : ТНПУ, 2004. 217 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4.

Категорії етики соціально-педагогічної діяльності

ПЛАН

I. Організаційна частина

II. Теоретична частина

Тести

Теоретичні питання

1. Професійний обов'язок соціального працівника/педагога як ключова категорія деонтології соціальної роботи. Професійний обов'язок як внутрішній моральний обов'язок соціального працівника/педагога як особистості і як представника професії.

2. Відповідальність соціального працівника/ педагога та її типологія.

2.1. Відповідальність соціального працівника/педагога перед суспільством і державою.

2.2. Відповідальність соціального працівника/педагога перед професією.

2.3. Відповідальність соціального працівника/педагога перед колегами і колективом.

2.4. Відповідальність соціального працівника/педагога перед клієнтами і їх близькими.

2.5. Відповідальність соціального працівника/педагога перед самим собою.

3. Добро і зло як категорії етики соціально-педагогічної діяльності. Доброта як риса моральної поведінки фахівця.
4. Справедливість як категорія етики соціально-педагогічної діяльності.
5. Щастя як вища цінність особистості соціального працівника/педагога.
6. Честь, гідність і совість як категорії етики соціально-педагогічної діяльності.

III. Практичні завдання

1. Розв'язування педагогічних задач «Добро, зло, обов'язок, відповідальність, справедливість, совість, честь і гідність в сучасних реаліях освіти та соціального середовища»; висловити своє бачення цих категорій у соціально-педагогічній діяльності.

2. З'ясувати значення благодійності у соціальній сфері та запропонувати перелік заходів у цьому аспекті в закладах освіти та соціальній сфері.

3. Обговорити основні обов'язки соціальних працівників і педагогів, визначені у нормативно-правових документах освіти України.

4. Розкрити розуміння сутності понять «моральний вибір», «інтуїція», «моральна регуляція суб'єкта відносин», «чиста совість» та ін.

5. Обговорення питань:

- Чи є гуманізм проявом добра?
- Що є спільного і відмінного між обов'язком і ввічливістю людини?
- Чи можна вважати терплячість загальним людським обов'язком?
- Чому, на ваш погляд, моральний обов'язок є добродієм людини?
- Обґрунтуйте зміст тези: виконаний обов'язок – це вияв гідності людини.
- Чи може бути обов'язок незалежним від користі?
- Чому обов'язок педагога перед собою є першою умовою моральності?
- Що означає положення: хто переступає обов'язок перед самим собою, той відкидає людяність?
- Як співвідносяться поняття “обов'язок” і “цінність” людини?
- Чим керується соціальний працівник/педагог, виконуючи обов'язок: почуттями чи розумом?
- Які вчинки соціального працівника/педагога можна назвати безсовісними?” та обґрунтувати свою відповідь.
- Який педагог гідний поваги? Як це визначити?

IV. Підсумок роботи, оцінювання роботи здобувачів вищої освіти.

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навч.-метод. посіб. Львів: «Норма», 2005. 344 с.
2. Гуманно особистісна педагогіка в дії: колективна монографія / за заг. ред. проф. І.М. Шоробури; укл. О.П. Біницька, І.А. Гайдамашко, І.М. Дарманська, Г.І. Дудчак, Н. . Казакова, А. Кокель, М. А. Лукашук,

І.О. Рашина, Н.А. Сівак, В.І. Слюзко, С.І. Тафінцева, В.А. Філінюк, Т.М. Цегельник, І.П. Ящук. Хмельницький : ФОП «О. М. Казаков», 2018. 270 с.

3. Етика соціальної роботи: принципи і стандарти. Соціальна робота в Україні: навч. посіб.; за ред. І.Д. Зверевої, Г.М. Лактіонової. Київ, 2004. С. 243–249.

4. Зозуляк-Случник Р.В., Ковбас Б.І. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид., перероб. та доп. Івано-Франківськ: НАІР, 2016. 212 с.

5. Іщук С. В. Етика соціальної роботи: опорні конспекти: метод. реком. для студ. спец. «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота». Тернопіль: ТДУ, 2003. 180 с.

Іщук С. В. Етика соціальної роботи: опорні конспекти: метод. реком. для студ. спец. «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота». Тернопіль: ТДУ, 2003. 180 с.

6. Марченко С. Я. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; С. Я. Марченко, Н. П. Краснова, Л. П. Харченко. Луганськ, 2009. 563 с.

Марченко С. Я. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; С.Я. Марченко, Н.П. Краснова, Л.П. Харченко. Луганськ, 2009. 563 с.

7. Основи педагогічної етики: курс лекцій; упоряд. Н. В. Казакова. Хмельницький: Вид-во П П «А. В. Царук», 2011. 154 с.

8. Педагогічна етика: курс лекцій / упоряд. Н. В. Казакова. Хмельницький: Вид-во П П «А. В. Царук», 2018. 159 с.

9. Поліщук В.А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної світи: монографія / за ред.. Н.Г.Ничкало. Тернопіль : ТНПУ, 2006. 424 с.

10. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; Марченко С. Я., Краснова Н. П., Харченко Л. П.; Науково-дослідний центр проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи АПН України та Луганського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. 563 с.

11. Спіріна Т. П. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч.-метод. посіб. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2013. 247 с.

12. Тофтул М. Г. Етика: підручник. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 440 с.

13. Трубавіна І. М. Етика соціально-педагогічної роботи з сім'єю : навч.-метод. посіб. Київ: УДЦССМ, 2001. 72 с.

14. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 208 с.

15. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч.-методич. посіб.; Київ: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. 96 с.

16. Шевців З.М. Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учб. л-ри, 2012. 248 с.

Допоміжна

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посіб. Київ:

Академвидав, 2012. 256 с.

2. Блощинська В. Практикум з етики. Івано-Франківськ : Плай, 2001. 256 с.

3. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія. Вид.2. Львів: Львівський держ. фінансово-економ. ін.-т, 2002. 232 с.

4. Вознюк Н. М. Етико-педагогічні основи формування особистості: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 196 с.

5. Етичний портрет педагога: історія та сучасність : матеріали круглого столу (Хмельницький, 27 лютого 2016 року); укл. Н. В. Казакова, Н. А. Сівак. Хмельницький : ФОП «О.М. Казаков», 2016. 209 с.

6. Зозуляк-Случик Р. В. Основні категорії етики в діяльності соціальних працівників і соціальних педагогів. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». *Політологія. Соціологія. Право*. Київ : ІВЦ «Політехніка», 2010. № 2 (6). С. 21–26.

7. Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з педагогіки та дитячої психології, 7-8 квітня 2017 р., м. Київ. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2017. 416 с.

8. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. Київ: МОН України. 2019. 64 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5.

Морально-етичні проблеми соціально-педагогічної діяльності

ПЛАН

I. Організаційна частина

II. Теоретична частина

1. Етична дія та її особливості.

2. Роль і місце вчинку в моральній діяльності соціального працівника. Класифікація вчинків (за І.Д. Бехом). Найважливіші етичні концепції морального вчинку у соціально-педагогічній роботі.

3. Типові моделі прийняття рішень соціальними педагогами.

4. Проблема співвідношення моральних цілей і засобів у соціально-педагогічній діяльності: «Мета виправдовує засоби», теорія абстрактного гуманізму, «Мета не виправдовує, а визначає засоби».

5. Мотив і результат моральної діяльності соціального працівника.

6. Основні види інтересів у соціальній роботі та роль соціального працівника в них. Рівні етичної взаємодії соціального працівника та клієнта.

7. Етичний аспект проведення соціально-педагогічних досліджень.

III. Практичні завдання

1. Розглянути проблемні ситуації з теми.

2. Обговорення питань:

- Що розуміють під поняттям “моральний вибір”?

- Яку роль у діяльності соціального педагога відіграє моральний вибір?
- Чи достатньо керуватися при здійсненні морального вибору логікою «здорового глузду»?
- Які існують етичні концепції морального вчинку, що можуть зумовлювати соціально-педагогічну діяльність?
- Які ви знаєте основні моделі прийняття професійних рішень?
- Яка модель прийняття рішень є найтиповішою для соціального педагога України?

IV. Підсумок роботи, оцінювання роботи здобувачів вищої освіти.

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навч.-метод. посіб. Львів: «Норма», 2005. 344 с.
2. Вступ до соціальної роботи : навч. посіб. / за заг. ред. Т. Семигіної та ін. Київ: Академвидав, 2005. 304 с.
3. Зозуляк-Случник Р.В., Ковбас Б.І. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид., перероб. та доп. Івано-Франківськ: НАІР, 2016. 212 с.
4. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; Марченко С. Я., Краснова Н. П., Харченко Л. П.; Науково-дослідний центр проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи АПН України та Луганського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. 563 с.
5. Спіріна Т. П. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч.-метод. посіб. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2013. 247 с.
6. Холковська І. Л. Технологія діяльності соціального педагога: курс лекцій / І. Л. Холковська. Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2007. 271 с.
7. Холковська І. Л. Технологія діяльності соціального педагога: практикум. І. Л. Холковська. Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2007. 272 с.
8. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 208 с. С.5-21.
9. Шевців З.М. Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учб. л-ри, 2012. 248 с. С.39-43.

Допоміжна

1. Литвак М. Психологический вампиризм : учебное пособие по конфликтологии. Изд. 27-е. Ростов на Дону: Феникс, 2012. 411 с.
2. Малахов В.А. Етика: Курс лекцій: навч. посібник. 4-те вид. Київ: Либідь, 2002. 384 с.
3. Основи педагогічної етики: курс лекцій; упоряд. Н. В. Казакова. Хмельницький: Вид-во П П «А. В. Царук», 2011. 154 с.
4. Професія соціальний працівник / за заг. ред. К. Шендеровський, І. Ткач. Київ: Главник, 2006. 112 с. С.5-17.

5. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. І. Д. Зверєвої. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 336 с.

6. Соціальна робота в Україні : перші кроки / за ред. В. Полтавця. Київ : Вид. дім "Academia", 2000. 236 с.

7. Тюпня Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 574 с. С.105-112.

8. Тофтул М. Г. Етика : підручник. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 440 с. С.7-26.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6.

Соціальний працівник/педагог як суб'єкт моральних відносин

ПЛАН

I. Організаційна частина

II. Теоретична частина

1. Моральні відносини і їх гуманістичний вимір.

2. Субординаційні моральні відносини. Етичні норми взаємодії соціального працівника/педагога з клієнтами, іншими соціальними службами, сторонніми організаціями та інститутами, державою та суспільством.

3. Координаційні моральні відносини: «соціальний працівник/педагог – соціальний працівник/педагог». Вимоги професійної етики соціального працівника/педагога щодо відносин з колегами.

4. Професійні межі у соціально-педагогічній діяльності. Змістовне наповнення поняття «професійні межі» у соціальній роботі. Динамічність та ситуативна обумовленість як основні сутнісні характеристики поняття.

5. Мобінг: поняття, види, причини, наслідки, профілактика та шляхи подолання.

III. Практичні завдання

1. Розглянути проблемні ситуації з теми, з'ясувати типові помилки етико-педагогічної поведінки соціального працівника/ педагога та визначити шляхи і способи їх вирішення.

2. Обговорити питання:

- Як запобігти проявам у роботі з клієнтами таких негативних явищ як бюрократизм, формалізм, байдужість, черствість.

- У чому суть моральних принципів співробітництва з колегами в інтересах своїх клієнтів: взаємна повага, довіра, чесність, правдивість, рівність?

- Від чого залежать межі компетенції соціального педагога та професійної дистанції між фахівцем і клієнтом?

- Дотримання яких принципів дозволить встановити професійні межі у практичній діяльності соціального працівника/педагога?

- Які можуть бути форми прояву мобінгу в професійному середовищі, якими є його наслідки для окремої особистості, підприємства і суспільства в цілому? Які шляхи подолання мобінгу у професійному середовищі?

- Як можна уникнути професійного вигорання соціальному працівнику/педагогу?

IV. Підсумок роботи, оцінювання роботи здобувачів вищої освіти.

Список рекомендованої літератури

1. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч. посіб. Львів: Сполом, 2010. 420 с.
2. Етика соціальної роботи: принципи і стандарти. Соціальна робота в Україні: навч. посіб.; за ред. І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. Київ, 2004. С. 243–249.
3. Зозуляк-Случник Р.В., Ковбас Б.І. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид., перероб. та доп. Івано-Франківськ: НАІР, 2016. 212 с.
4. Іщук С. В. Етика соціальної роботи: опорні конспекти: метод. реком. для студ. спец. «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота». Тернопіль: ТДУ, 2003. 180 с.
5. Марченко С. Я. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; С.Я. Марченко, Н.П. Краснова, Л.П. Харченко. Луганськ, 2009. 563 с.
6. Педагогічна етика: курс лекцій / упоряд. Н. В. Казакова. Хмельницький: Вид-во П П «А. В. Царук», 2018. 159 с.
7. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; Марченко С.Я., Краснова Н.П., Харченко Л.П.; Науково-дослідний центр проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи АПН України та Луганського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. 563 с.
8. Спіріна Т. П. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч.-метод. посіб. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2013. 247 с.
9. Трубавіна І. М. Етика соціально-педагогічної роботи з сім'єю : навч.-метод. посіб. Київ: УДЦССМ, 2001. 72 с.
10. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 208 с.
11. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч.-методич. посіб.; Київ: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. 96 с.
12. Шевців З.М. Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учб. л-ри, 2012. 248 с.

Допоміжна

1. Блощинська В. Практикум з етики. Івано-Франківськ : Плай, 2001. 256 с.
2. Вознюк Н. М. Етико-педагогічні основи формування особистості: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 196 с.
3. Етика ділових відносин: навч. посіб.; О.Й.Лесько, М.Д.Прищак,

О.Б.Залюбівська. Вінниця: ВНТУ, 2011. 309 с.

4. Зозуляк Р. Професія «соціальний педагог» : морально-етичний аспект. *Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці* : зб. наук. праць. Івано-Франківськ: Плай, 2005. С. 298–302.

5. Кравченко О.П. Моральні принципи соціально-педагогічної діяльності. *Наукові записки*. Серія Психологія і педагогіка. Вип. 21. С. 223 – 230.

6. Краснова Н. П. Етика ставлення соціального педагога до своєї праці. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2009. № 4. С. 24.

7. Медведева Г. П. Этика социальной работы: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. 208 с.

8. Професія соціальний працівник / упор. О. Главник; за заг. ред. К. Шендеровський, І. Ткач. Київ: Главник, 2006. 112 с.

9. Сабат Н. Етика спілкування соціального педагога з різними категоріями клієнтів. *Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці*. Івано-Франківськ, 2005. С. 324–330.

10. Соціально незахищена категорія студентів: проблеми формування особистості: навчально-метод. посібник; М.Є.Скиба, М.П.Войнаренко, Л.Е.Байдич, Л.М.Дунець. Хмельницький: ХНУ, 2009. 115 с.

11. Холковська І. Л. Технологія діяльності соціального педагога: курс лекцій / І. Л. Холковська. Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2007. 271 с.

12. Холковська І. Л. Технологія діяльності соціального педагога: практикум. І. Холковська. Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2007. 272 с.

Інтернет-ресурси

1. Коляда Т.А. Мобінг у трудових (службово-трудовах) відносинах: до постановки проблеми / Т.А.Коляда. URL: Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ № 2 (49) 2010. URL: http://archive.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnuvs/2010_49_49/35.pdf

2. Мобінг: поняття, види, причини, наслідки, профілактика, як боротися... URL: https://pageofsocialteachers.blogspot.com/2017/09/blog-post_37.html?m=1

3. Мобінг як несприятливий соціальний фактор. URL: <http://cpo.stu.cn.ua/Oksana/posibnik/530.html>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 7.

Етикет у професійній діяльності соціального працівника/педагога

ПЛАН

I. Організаційна частина

II. Теоретична частина

1. Етикет у професійній діяльності соціального працівника/педагога, вимоги до поведінки професіонала з огляду на етикет: ввічливість, тактовність, обов'язковість, скромність, делікатність, коректність.

2. Основні структурні компоненти та принципи етикету соціального працівника/педагога.

3. Установлений порядок поведінки соціальних працівників/педагогів при знайомствах і представленні, у відносинах з колегами і клієнтами.

4. Мистецтво проведення бесід, телефонних розмов, переговорів.

5. Етикет ділової переписки.

6. Правила поведінки в сім'ї клієнта, на його роботі, в громадських об'єднаннях, громадах, церкві тощо.

7. Особливості етичного спілкування з клієнтами різної статі, віку тощо.

8. Культура в одязі.

III. Практичні завдання

1. Розробити та обговорити правила етикетної поведінки соціального працівника/педагога у різних ситуаціях:

- правила етикету соціального працівника/педагога в конкретних ситуаціях (привітання, звернення, знайомство).

- правила проведення соціальним працівником/педагогом бесід, телефонних розмов, переговорів.

- правила поведінки соціального працівника/педагога в сім'ї клієнта.

- правила поведінки соціального працівника/педагога з колегами.

- правила поведінки соціального працівника/педагога з керівником.

- правила поведінки соціального працівника/педагога в громадських місцях.

- правила культури соціального працівника/педагога в одязі.

2. Створення та захист проєктів (слайдові презентації) на тему «Службовий етикет, манери поведінки та зовнішній вигляд соціального працівника/педагога».

IV. Підведення підсумків роботи.

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Етика соціальної роботи: принципи і стандарти. Соціальна робота в Україні: навч. посіб.; за ред. І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. Київ, 2004. С. 243–249.

2. Зозуляк-Случник Р.В., Ковбас Б.І. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид., перероб. та доп. Івано-Франківськ: НАІР, 2016. 212 с.

3. Іщук С. В. Етика соціальної роботи: опорні конспекти: метод. реком. для студ. спец. «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота». Тернопіль: ТДУ, 2003. 180 с.

4. Марченко С. Я. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; С.Я.Марченко, Н.П. Краснова, Л.П. Харченко. Луганськ, 2009. 563 с.

5. Палеха Ю.І. Етика ділових відносин: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2008. 356 с.

6. Педагогічна етика: курс лекцій / упоряд. Н. В. Казакова. Хмельницький: Вид-во П П «А. В. Царук», 2018. 159 с.
7. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; Марченко С.Я., Краснова Н.П., Харченко Л.П.; Науково-дослідний центр проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи АПН України та Луганського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. 563 с.
8. Спіріна Т. П. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч.-метод. посіб. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2013. 247 с.
9. Трубавіна І. М. Етика соціально-педагогічної роботи з сім'єю : навч.-метод. посіб. Київ: УДЦССМ, 2001. 72 с.
10. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 208 с.
11. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч.-методич. посіб.; Київ: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. 96 с.
12. Шевців З.М. Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учб. л-ри, 2012. 248 с.

Допоміжна

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 256 с.
2. Білик Е. В. Сучасна енциклопедія етикету: 1000 правил і корисних порад. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2005. 384 с.
3. Блощинська В. Практикум з етики. Івано-Франківськ : Плай, 2001. 256 с.
4. Бугай Н. І. Український етикет. Київ: Бібліотека українця, 2000. 264 с.
5. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
6. Гавриш О. Професійні та особисті якості соціального педагога. Людинознавчі студії: Педагогіка. 2015. № 31. С. 2-7.
7. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами управління: навч. посіб. / Т.В. Дуткевич. Київ; ЦНЛ, 2005. 456 с.
8. Етика ділових відносин: навч. посіб.; О.Й.Лесько, М.Д.Прищак, О.Б.Залюбівська. Вінниця: ВНТУ, 2011. 309 с.
9. Зозуляк Р. Професія «соціальний педагог» : морально-етичний аспект. *Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці* : зб. наук. праць. Івано-Франківськ: Плай, 2005. С. 298–302.
10. Карнегі Д. Як здобувати друзів і впливати на людей. – К. : Молодь, 1990.
11. Краснова Н. П. Етика ставлення соціального педагога до своєї праці. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2009. № 4. С. 24.
12. Литвак М.Е. Психологический вампиризм: учебное пособие по конфликтологии. Изд. 27-е вид. Ростов на Дону: Феникс, 2012. 411 с.
13. Медведева Г. П. Этика социальной работы: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. 208 с.
14. Пиз А., Гарнен А. Язык разговора. изд. Дом Гуттенберга. Санкт-

Петербург, 2004. 144 с.

15. Розвиток професійної педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації: наук.-метод. посіб.; Олійник В.В., О.С.Снісаренко та ін.; за заг. ред. В.В.Олійника. Київ: Аграрна освіта, 2014. 665 с.

16. Сабат Н. Етика спілкування соціального педагога з різними категоріями клієнтів. *Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці*. Івано-Франківськ, 2005. С. 324–330.

17. Холковська І. Л. Технологія діяльності соціального педагога: курс лекцій / І. Л. Холковська. Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2007. 271 с.

18. Холковська І. Л. Технологія діяльності соціального педагога: практикум. І. Л. Холковська. Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2007. 272 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 8.

Культура спілкування соціального працівника/педагога в системі етичних відносин

ПЛАН

I. Організаційна частина

II. Теоретична частина

1. Соціально-педагогічне спілкування, його функції і правила.
2. Співпраця соціального педагога з об'єктами і суб'єктами соціально-педагогічної діяльності шляхом визначення зони та позиції у спілкуванні.
3. Морально-психологічні бар'єри в спілкуванні соціального працівника/педагога. Бар'єри взаєморозуміння у роботі соціального працівника/педагога (естетичний, інтелектуальний, мотиваційний, емоційний).
4. Основні форми і стилі етичного спілкування.
5. Слухання як провідна якість соціального педагога, її етичні основи і рівні.
6. Комунікаційний етикет дистанційної допомоги.
7. Вербальні та невербальні засоби соціально-педагогічної комунікації. Мовленнєвий етикет. Міміка, жести, контакт очей та міжособистісний комунікативний простір соціального працівника/педагога.
8. Соціальний педагог – посередник у розв'язанні конфліктів.

III. Практичні завдання

1. Обговорення питань:

- які якості сприяють успішному спілкуванню соціального працівника/педагога в системі моральних відносин?;
- якими є правила успішного спілкування соціального працівника/педагога з клієнтами?;
- як керувати своїми почуттями та емоціями під час спілкування?;
- як діяти при виникненні конфлікту? Як конструктивно його вирішити?

- яким має бути імідж соціального працівника/педагога?

2. Ознайомитися зі змістом книги Алан Пиз, Алан Гарнер «Язык разговора» та розробити поради:

- як ставити питання, щоб підтримати розмову?;
- як розпочати розмову?;
- як активно слухати?;
- як підтримати розмову?;
- як говорити щирі компліменти, чесно хвалити співрозмовника та правильно приймати їх?;
- як формулювати запрошення, які точно будуть прийнятими?;
- як конструктивно сприймати критику?;
- як протистояти маніпуляціям?;
- як за жестами прочитати ставлення людини до того, що відбувається?

3. Ознайомитися зі змістом книги Д.Карнегі «Як здобувати друзів і впливати на людей» та зясувати правила і способи:

- як поводитися з людьми;
- як сподобатися людям;
- як спонукати людину стати на вашу точку зору;
- як змінити думку людини, не викликаючи при цьому її обурення або образи.

4. Навести приклади вербальних (мовних) і невербальних засобів, що налагоджують взаємодію та навпаки загострюють характер спілкування соціального працівника/педагога з суб'єктами соціально-педагогічної діяльності.

5. Навести приклади «Я-повідомлень», «Я-висловлювань», які допоможуть передати іншому своє ставлення до того, що відбувається.

IV. Підведення підсумків роботи.

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Етика соціальної роботи: принципи і стандарти. Соціальна робота в Україні: навч. посіб.; за ред. І.Д. Зверевої, Г.М. Лактіонової. Київ, 2004. С. 243–249.
2. Зозуляк-Случник Р.В., Ковбас Б.І. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид., перероб. та доп. Івано-Франківськ: НАІР, 2016. 212 с.
3. Іщук С. В. Етика соціальної роботи: опорні конспекти: метод. реком. для студ. спец. «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота». Тернопіль: ТДУ, 2003. 180 с.
4. Марченко С. Я. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; С.Я.Марченко, Н.П. Краснова, Л.П. Харченко. Луганськ, 2009. 563 с.
5. Палеха Ю.І. Етика ділових відносин: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2008. 356 с.

6. Педагогічна етика: курс лекцій / упоряд. Н. В. Казакова. Хмельницький: Вид-во П П «А. В. Царук», 2018. 159 с.

7. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб.; Марченко С.Я., Краснова Н.П., Харченко Л.П.; Науково-дослідний центр проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи АПН України та Луганського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. 563 с.

8. Спіріна Т. П. Етика соціально-педагогічної діяльності: навч.-метод. посіб. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2013. 247 с.

9. Трубавіна І. М. Етика соціально-педагогічної роботи з сім'єю : навч.-метод. посіб. Київ: УДЦССМ, 2001. 72 с.

10. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 208 с.

11. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч.-методич. посіб.; Київ: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. 96 с.

12. Шевців З.М. Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учб. л-ри, 2012. 248 с.

Допоміжна

1. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 256 с.

2. Білик Е. В. Сучасна енциклопедія етикету: 1000 правил і корисних порад. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2005. 384 с.

3. Блощинська В. Практикум з етики. Івано-Франківськ : Плай, 2001. 256 с.

4. Бугай Н. І. Український етикет. Київ: Бібліотека українця, 2000. 264 с.

5. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.

6. Гавриш О. Професійні та особисті якості соціального педагога. Людинознавчі студії: Педагогіка. 2015. № 31. С. 2-7.

7. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами управління: навч. посіб. / Т.В. Дуткевич. Київ; ЦНЛ, 2005. 456 с.

8. Етика ділових відносин: навч. посіб.; О.Й.Лесько, М.Д.Прищак, О.Б.Залюбівська. Вінниця: ВНТУ, 2011. 309 с.

9. Зозуляк Р. Професія «соціальний педагог» : морально-етичний аспект. *Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці* : зб. наук. праць. Івано-Франківськ: Плай, 2005. С. 298–302.

10. Карнегі Д. Як здобувати друзів і впливати на людей. – К. : Молодь, 1990.

11. Краснова Н. П. Етика ставлення соціального педагога до своєї праці. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2009. № 4. С. 24.

12. Литвак М.Е. Психологический вампиризм: учебное пособие по конфликтологии. Изд. 27-е вид. Ростов на Дону: Феникс, 2012. 411 с.

13. Медведева Г. П. Этика социальной работы: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. 208 с.

14. Пиз А., Гарнен А. Язык разговора. изд. Дом Гуттенберга. Санкт-

Петербург, 2004. 144 с.

15. Розвиток професійної педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації: наук.-метод. посіб.; Олійник В.В., О.С.Снісаренко та ін.; за заг. ред. В.В.Олійника. Київ: Аграрна освіта, 2014. 665 с.

16. Сабат Н. Етика спілкування соціального педагога з різними категоріями клієнтів. *Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці*. Івано-Франківськ, 2005. С. 324–330.

17. Холковська І. Л. Технологія діяльності соціального педагога: курс лекцій / І. Л. Холковська. Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2007. 271 с.

18. Холковська І. Л. Технологія діяльності соціального педагога: практикум. І. Л. Холковська. Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2007. 272 с.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Наталія Вікторівна Казакова

«Етика соціально-педагогічної діяльності»

галузь знань **23 Соціальна робота**
спеціальність **231 Соціальна робота**
рівень вищої освіти **перший (бакалаврський)**
факультет **гуманітарний**
група **СР-316**

Комп'ютерний набір та верстка: Казакова Н.В.

Віддруковано з готового набору
у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії:
29013, м. Хмельницький, вул. Проскурівського підпілля, 139,
тел. (0382) 79-44-61

